

ГЛОБАЛНИ ПРОМЕНИ И ТЕНДЕНЦИИ ВО ПРОИЗВОДСТВОТО НА ТУТУН

Кирил Филипоски

Институт за тутун - Прилеп

ВОВЕД

Глобалните промени кои се одвиваат во целиот свет не само што не го одминуваат производството на тутун во Балканот и Европа туку интензивно се одвиваат и кај нас, а посебно во Источна и Југоисточна Европа каде што до скоро тутунските монополи беа во државна сопственост.

Овие промени не само што доведоа до трансформација во сопственичкиот капитал на монополите туку предизвикаа и ќе предизвикуваат и промени во структурата на производството на тутун. Додека со глобалните промени во развиениот свет се намалува производството и консумацијата на тутун и тутунски производи, во земјите во развој таа се зголемува.

На производството на тутун и цигари и нивната консумација големо влијание врши и Светската здравствена организација (WHO) преку здравствената политика во ЕУ, а врз основа на принципите на Варшавската декларација и принципите на Европската

стратегија за контрола на тутунот (ESTC - European Strategy for Tobacco Control), усогласена со Рамковната конвенција за контрола на тутунот (FCTC - Framework Convention for Tobacco Control) под патронажа на Светска здравствена организација (WHO - World Health Organization), што веќе е потпишана од страна на ЕУ сите развиени и дел од земјите во развој.

Република Македонија, како дел од Европа не остана надвор од влијанието на глобалните промени. Трансформацијата на сопственичкиот капитал на тутунските претпријатија (монополи) е при крај, а со голема брзина ќе се одвиваат и останатите промени во производството на тутун и цигари. Колку поскоро Републиката ќе се прилагоди на овие промени, толку подобро ќе биде за неа, т.е. ќе ја задржи социјалната егзистенција на не така малиот број на фамилии кои егзистираат исклучиво од производството на тутун.

Производството на тутун во светот и негова проекција

Според неодамна објавени документи, производството на тутун се одвива во 124 држави во светот, во количини од 2,409,500 тони во НР Кина, 928,338 тони во Бразил до само 1 тон во Американска Самоа (Океанија).

Тутунот е култура која се произведува како во развиените така и во неразвиените земји, како во најбогатите така и во најсиромашните.

Како резултат на сè позасилената антипушачка кампања, контролата на тутунот станува важен компонент на здравствената политика во развиениот свет, а врз основа на принципите на Варшавската

декларација што е потпишана од развиените земји и сите земји членки на Европската Унија, и врз принципите на Светската здравствена организација (WHO), се најдуваме на работ на суштествени и долгорочни промени во производството, обработката и преработката на тутунот.

Главна тенденција во последниве години е тоа што тутунската индустрија во светот станува се поконцентрирана, односно се повеќе се глобализира во светски рамки. Оваа засилена глобализација на тутунското стопанство е проследена и со затворање на одредени капацитети за обработка и

преработка на тутун од развиениот свет и нивно селење во неразвиените и земјите во развој на Азија, Африка и Јужна Америка.

Глобалните промени кои се одвиваат во тутунското стопанство не го одминуваат ни производството на ориенталски тутуни на Балканот и во Турција. Овие промени се јавуваат како резултат на драстичните промени во политиката на Европската Унија кон премиите за производството на тутун. Ова е од особена важност ако се има предвид дека премиите за тутун ќе бидат укинати, а

со тоа и одгледувањето на ориенталскиот тутун во Грција и Италија. Производството на ориенталски тутун во Италија е симболично и пред исчезнување. Исто така, и неутралните ориенталски сорти кабакулак, агринион и миродата се пред исчезнување од производната структура, како и сортите за внатрешен пазар како што се џембелија и мавра. Истото би се случило и со типовите вирџинија и берлеј, ако производството остане без премиите за производителите.

Таб. 1 Производство на тутун по континенти и по развиени и неразвиени земји моментно и проектирано во тони

Tab. 1 Tobacco leaves production by the continent and by developed and developing countries - actual and projected (Mt)

N°	Производство на тутун Tobacco leaf production-	Актуелно - Actual												Проектирано Projected 2010
		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
1	Африка Africa	485,092	418,112	462,050	495,123	544,569	570,037	464,937	513,975	467,542	435,882	366,489	338,940	482,900
2	Азија Asia	5,394,269	3,879,481	3,924,744	4,832,511	6,033,442	4,178,058	4,335,352	4,197,374	3,686,173	4,002,973	3,753,357	3,996,454	4,032,650
3	Европа Europe	632,153	562,113	529,251	529,343	566,937	563,054	556,863	523,371	532,432	521,560	501,982	465,578	451,550
4	Сев и Цент. Америка North & Central America	947,412	914,224	747,294	893,434	1,020,188	907,768	780,975	655,960	630,571	560,969	519,091	555,225	567,351
5	Океанија Oceania	12,777	9,374	7,357	9,012	9,107	8,871	7,527	8,319	9,634	9,482	9,629	9,634	5,734
6	Јужна Америка South America	856,759	678,063	603,067	646,339	804,238	709,189	831,951	765,683	739,455	866,294	843,892	1,130,537	1,255,165
7	Свет- World	8,328,462	6,461,367	6,273,763	7,405,762	8,978,481	6,936,977	6,977,605	6,664,682	6,065,807	6,397,160	5,994,440	6,496,368	6,795,350
8	Разв. земји Developed Countries	1,666,585	1,535,655	1,335,508	1,433,931	1,629,596	1,502,742	1,395,128	1,256,147	1,232,616	1,126,427	1,069,174	1,075,115	1,155,450
9	Зем. во раз Developing Countries	6,661,877	4,925,712	4,938,255	5,971,831	7,348,885	5,434,235	5,582,477	5,408,535	4,833,191	5,270,733	4,925,266	5,421,253	5,639,900
10	Свет-World	8,328,462	6,461,367	6,273,763	7,405,762	8,978,481	6,936,977	6,977,605	6,664,682	6,065,807	6,397,160	5,994,440	6,496,368	6,795,350

Податоци - Source

FAO 2003 "Projections of tobacco production, consumption and trade to the year 2010". Food and Agricultural Organization of the United Nations, Rim, 2003. FAO, 2005 FAOSTAT Statistical databases. Rome

Исто така, се предвидува производството на тутун од типовите басма и катерини да се движи од 20 000 до 40 000 тони, со тенденција на нивно рапидно смалување по 2006 година.

Решенијата за укинување на премиите за производство на тутун, односно политиката на Европската Унија кон 2010 година, е недостижна за производителите на тутун во целата Унија, бидејќи 50% од премиите ќе се насочува кон фондот за регионални развој

Што се однесува до Турција која е најголем производител на ориенталски тутуни, производството не се зголемува. Не само што не се зголемува производството,

туку и квалитетот на тутунот е намален од недоволното внимание на тутунопроизводителите како резултат на приватизацијата на "ТЕКЕЛ". Во 70 - тите години во Турција откупуваа околу 59 компании, а сега откупуваат само 12 компании, што значи глобализацијата и трансформацијата на компаниите во Турција е при крај. Исто така во Егејскиот дел на Турција производството на тутун не е така привлечно како порано, бидејќи многу производители го имат пренасочено своето производство на други многу подоходовни култури како што се маслинките. Исто така, и брзата урбанизација и туризмот ги намали типичните површини за производство на ориенталски тутуни во

овој реномиран реон. Друг проблем со кој Турција се среќава е старосната структура на производителите. Средната, а поготово помладата генерација има одбојност кон одгледување на ориенталски тутун кој е наменет за извоз, посебно од Егејскиот дел, бидејќи тутунопроизводството е доста тешко и трудоинтензивно.

Ситуацијата со Турција, која и понатаму е лидер во производството на ориенталски тутун во светот може да се влоши со одлуката за нејзин влез во Европската Унија, бидејќи нагло ќе се зголеми антипушачката кампања.

Производството на ориенталски тутун е постабилно во Македонија и Бугарија, со можност занегово зголемување. Бугарија со својот потенцијал од сса 36 000 тони не е во можност да го надомести производството на басменските тутун кои се произведуваа во Грција. Ова уште повеќе важи за Р. Македонија .

Со оглед на тоа што замената на ориенталските тутун во светските марки на цигари е многу тешка, најголемите светски компании забрзано работат на изнајдување на нови производни подрачја за производство на ориенталски тутун со басменски типови на тутун. Испитувања за производство на ориенталски тутун се вршат во поранешните руски републики како и во државите на блискиот исток и Африка, Кина (провинциите Јунан и Зиндданг во северна Кина), Тајланд , Киргистан, Казахстан и Бразил.

Сите овие алтернативни реони за производство на ориенталски тутун не само што се можни туку се и многу интересни за големите тутунски компании, ако се има предвид и цената на тутунот по која се откупува (1/3 до 1/4 од вредноста на откупната цена на тутуните во Македонија, Бугарија, Грција и Турција). Ова може да претставува посебен проблем за производството на тутун за Македонија, Бугарија и Турција. Исто така, не треба да се занемари и фактот што Кина секоја година забрзано го зголемува производството на ориенталските тутун, сега-засега само за потребите на својата фабрикација а дали ќе излезе на меѓународниот пазар с□ уште нема видливи знаци, но е многу веројатно.

Потребата од ориенталски тутун може нагло да се зголеми ако во Кина и Азија почнат да се произведуваат и пушат цигари од "американскиот бленд". Кина не е само

најголем производител на тутун во светот, таа исто така е и најголем консуматор на цигари. Во Кина обично жените не пушат, но со можните трендови ако и тие почнат да пушат, тогаш на светскиот пазар ќе има недостаток од квалитетни ориенталски тутун.

Мора да се нагласи дека Македонија располага со најдобри почвено-климатски услови за производство на ориенталски тутун од типот на басмите на Балканскиот полуостров освен од Грција. Од погоре кажаното може да констатираме дека производството на тутун во Р. Македонија има одлични шанси да се реетаблира на околу 35 000 тони.

Од истражувањата кај нас може да се каже дека одредени месни популации од басменски тип на тутун се одликуваат со одличен квалитет и наполно модат да извршат супституција на грчките басми во харманите на познатите светски брендови на цигари. Оваа констатација е многу важна за Р. Македонија, бидејќи таа може да го зголемува производството на ориенталски тутун и тоа однапред да биде продадено за познати купувачи. Но, исто така мора да се нагласи дека не какво било производство може да се продаде, туку производство на висококвалитетни тутун од сертифициран семенски материјал и со употреба на современи, навремени и правилно применети агротехнички мерки.

Оваа ситуација Р. Македонија мора да ја искористи и да работи на овој проблем не од денеска туку од вчера, бидејќи промените веќе се на прагот, а 2007 година ќе биде пресвртница во одгледувањето на тутун во Европската Унија. Македонија ги има сите предуслови да го зголеми производството на ориенталски тутун. Таа има одлични климатски услови за нивно производство, поседува квалитетни почви за одгледување на тутун, има инфраструктура од поранешните тутунски претпријатија и има доста добри и едуцирани тутунопроизводители.

Во развојот и етаблирањето на тутунопроизводството на ориенталски тутун во Р. Македонија потребно е да се сконцентрираме на сортната структура, на создавање на одговорно партнерство помеѓу производителите и компаниите кои откупуваат тутун, како и исплаќање на соодветна цена на тутунот која ќе биде доходовна за производителите. За

средување и развој на тутунопроизводството во Македонија, Министерството за Земјоделство, шумарство и водостопаство мора да донесе одредени законски и подзаконски акти.

Таб. 2 Производство на ориенталски тутуни кај некои водечки земји производителки на тутун
Tab. 2 Oriental tobacco leaves production

N°	Производство на тутун Tobacco leaf production	Година - Year				
		2000	2001	2002	2003	2004
1	Турција вкупно Turkey total	200,280	144,786	152,856	160,252	160,000
	Измирски тутун Izmir tobacco	114,000	91,000	106,000	66,000	82,000
2	Грција вкупно Greece total	136,593	136,490	127,222	126,671	121,000
	Ориенталс. тутун Oriental tobacco	79,000	70,000	64,000	58,000	60,000
3	Бугарија вкупно Bulgaria total	32,296	57,818	62,250	60,000	60,000
	Ориенталс. тутун Oriental tobacco	20,000	30,000	39,000	26,000	36,000
4	Македоја вкупно Macedonia total Oriental tobacco	22,175	23,200	22,044	21,592	21,140
5	Италија вкупно Italy total	129,937	130,487	122,231	124,985	102,765
	Ориенталс. тутун Oriental tobacco	10,000	9,000	5,000	5,000	2,000
6	Срб. и Ц. Гора вкупно Serbia and Montenegro total	11,341	16,586	18,377	11,898	10,000
	Ориенталс. тутун Oriental tobacco					
7	Тајланд-вкупно Thailand total	74,200	64,000	76,000	81,000	80,000
	Ориенталс. тутун Oriental tobacco	9,000	9,000	7,000	6,000	5,000
8	C.I.S. Ориенталс. тутун Oriental tobacco	129,000	101,000	76,000	66,000	66,000
9	Вкупно ориен. тутун во светот World total Oriental tobacco	527,000	437,000	426,000	340,000	376,000
10	Вкупно - свет World total	6,664,682	6,065,807	6,397,160	5,994,440	6,496,368
	% Светско произ. на ориенталски тутун World tobacco production Oriental tobacco production	7.91	7.20	6.66	5.67	5.79

ЗАКЛУЧОК

Производството на тутун отсекогаш било доста променлива величина не само во Р.Македонија туку и во светски рамки. Глобализацијата во светот не го одминува ни производството на ориенталски тутуни.

Исто така, за големите промени кои треба да се случат во производството на тутун голема улога има и Светската здравствена организација (WHO) со антипушачката кампања и Варшавската декларација за Европа без тутун. Како резултат на најавените промени, најголемите

светски компании засилено бараат соодветни реони за производство на ориенталски тутуни посебно во земјите во развој (поранешни руски републики, Кина, Азија, Африка и Јужна Америка).

Република Македонија ги исполнува сите услови за реетаблирање и развој на тутунопроизводството на ориенталски тутуни за потребите на најголемите светски компании. Приликата која и се пружа на Р. Македонија треба да се искористи, бидејќи нема друга алтернатива.

ЛИТЕРАТУРА

1. АХМЕДОВ, О., 2005., Государственная политика в области табачного сектора в Р. Болгарии. ИТГА -Конференција . Софија, 18.07.2005 Бугарија.
2. АЛАМАНИС, Н., 2005., "Иднината на Грчкото тутунопроизводство" ИТГА - Конференција . Софија, 18.07.2005 Бугарија.
3. ЃЫМЪЃ, А.Н., Tobacco sector in Turkey: Implemenations and its future. ITGA - Meeting. Sofia, 18.07.2005 Bugarija.
4. GUSTAV, S., 2005. Global trends and challenges in oriental tobacco production. ITGA -Meeting. Sofia, 18.07.2005 Bugarija.
5. ПЕШЕВСКИ, М., 2002: Анализа на производните трошоци на тутунот тип прилеп кај семејни стопанства. Тутун/Тобасо, 1-2, 49-58, Прилеп.
6. РЕЉЕВСКИ, М., Filiposki K., 2002., "Sexual and age structure of the participans in the production of oriental type of tobacco on familly farms in the Republic of Macedonia. Macedonian association of agricultural economists and Ministry of Agriculture, forestry and watereconomy". Paperworks from First scientific meeting of Balkan's Agricultural Economists: Cooperation between developing Balkans countries of Agriculture and food production, 306-314, Skopje.
7. FAO, 2005 FAOSTAT Statistical databases. Rome
8. FAO 2003 "Projections of tobacco production, consumption and trade to the year 2010". Food and Agricultural Organization of the Uniteted Nations, Rim,2003.
9. ФИЛИПОСКИ, К., 2000., Распространетост и динамика на производството на тутун во светот и во Република Македонија. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 50, бр. 4-6, стр. 94-108.
10. ФИЛИПОСКИ К. Митрески М., Христоски Ж., 2000. Производство на тутун во прилепскиот тутунопроизводен реон. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 50, бр. 9-10, стр. 221-234.
11. ФИЛИПОСКИ К., 2002. Науката - основен фактор во стратегијата на развој на тутунското стопанство. 20-ти Симпозиум за тутун - Охрид, 15-18 октомври, 2002 година.
12. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Митрески М., 2003. Модности за надминување на состојбата и проблемите во тутунското стопанство. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 53, бр. 3 - 4, стр.
13. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Трајкоски Ј., Митрески М., 2003. Состојба и проблеми во тутунското стопанство во Република Македонија. Советување на агроелекономисти на Р. Македонија. Скопје, јуни, 2003 година.
14. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Стојаноска С., 2004. Реетаблирање и прилагодување на производството на тутун во Р. Македонија. Советување на агроелекономисти на Р. Македонија. Скопје, 9 - ти јуни, 2004 година.
15. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Council regulations, Brussels, 2001.
16. COUNCIL REGULATION (EC), No 546/2002, Official Journal of the European Communities. L84/4.
17. REPORT from the commission to the council, on the use of Community Tobacco Found appropriations. Brussels, 2003.
18. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES - Commission staff working document, Tobacco regime, Brussels. 2003.

GLOBAL CHANGES AND TENDENCIES IN TOBACCO PRODUCTION

Kiril Filiposki

Tobacco institute - Prilep

SUMMARY

Global world changes did not pass tobacco production and their consequences are deeply felt, especially in the east- and south-east of Europe, where tobacco monopolies, until recently, were owned by the state .

The global changes resulted not only in transformation of monopolies' ownership but also of the structure of tobacco production. Unlike the developed countries where the production of tobacco decreases, in developing countries it has a tendency of increasing.

Republic of Macedonia, as a part of Europe, is not left out of the global changes. The process of transformation of the capital ownership in tobacco factories (monopolies) is approaching its end and other changes in production of tobacco and cigarettes are expected in near future. The sooner will the Republic of Macedonia adapt to these changes - the better, because thereby it will preserve the social survival of a great part of its population for which tobacco production is the only source of existence.

Tobacco production has always been quite variable factor not only in Macedonia but also in world frames. World globalization did not pass the production of oriental tobaccos.

The great changes that should take place in tobacco production are also affected by the activities of WHO, with its anti-smoking campaign and the Warsaw declaration for tobacco-free Europe. In this period, the major world companies are looking for adequate regions for production of oriental tobaccos, especially in developing countries (former republics of the Soviet Union, China, Asia, Africa and South America).

Republic of Macedonia has all conditions for reestablishment and growth of oriental tobacco according to the requirements of the world largest companies. The chance must be used now, because no other alternative exists.

Author's address:

Kiril Filiposki

Tobacco Institute - Prilep

Kicevski pat bb, 7500 Prilep

Republic of Macedonia